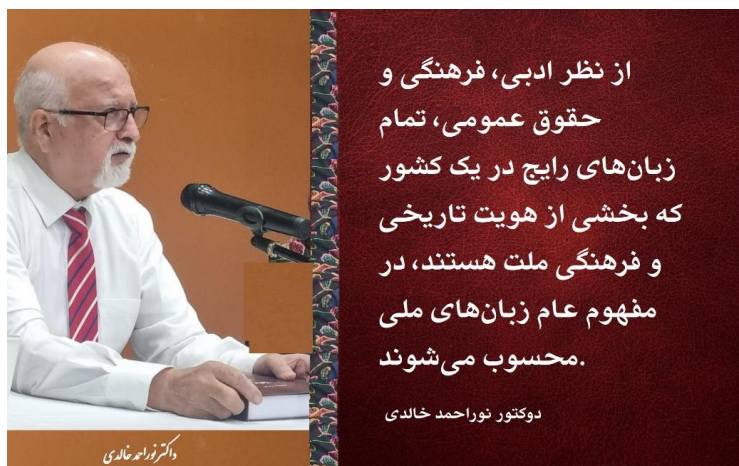

۸ سپتمبر، ۲۰۲۶

داکتر نور احمد خالدي

زبان رسمی و زبان ملی!

طبق ماده شانزدهم قانون اساسی سال ۲۰۰۴ افغانستان، زبان‌های پشتو و دری زبان‌های رسمی دولت شناخته شده‌اند و در کنار آن، سایر زبان‌ها (مانند ازبکی، ترکمنی، بلوچی، پشه‌یی، نورستانی، پامیری و قرغزی) در مناطقی که اکثریت مردم به آن‌ها تکلم می‌کنند، به عنوان زبان سوم رسمی (برای اداره و آموزش ابتدایی) جایگاه قانونی داشتند. اما از نظر حقوقی و اصطلاح شناسی قانون اساسی، تفکیک روشنی میان «زبان رسمی» و عنوان «زبان ملی» وجود داشت:

۱. جایگاه اصطلاح «زبان ملی» در قانون اساسی ۲۰۰۴:

در متن قانون اساسی سال ۲۰۰۴ از اصطلاح «زبان‌های رسمی» و «سایر زبان‌های کشور» استفاده کرده است. با این حال، از نظر ادبی، فرهنگی و حقوق عمومی، تمام زبان‌های بومی و رایج در یک کشور که بخشی از هویت تاریخی و فرهنگی ملت هستند، در مفهوم عام زبان‌های ملی محسوب می‌شوند.

۲. دیدگاه حقوقی و ساختاری قانون اساسی:

زبان‌های رسمی (پشتو و دری): زبان‌هایی هستند که تمام مکاتبات رسمی دولت، فرمان‌ها، نشرات دولتی، قانون‌گذاری و کابینه منحصرأ یا به دو زبان پشتو و دری در آن‌ها جریان دارد.

زبان‌های منطقه‌ای / سوم (ازبکی، ترکمنی و غیره): قانون اساسی به آن‌ها حق داده است که در حوزه‌های محلی و مناطق سکونت گویسورانشان، به عنوان زبان تدریس در مکاتب ابتدایی و زبان نشر مطبوعات و رسانه‌های محلی استفاده شوند. همچنین در مناطق یادشده، این زبان‌ها در کنار پشتو و دری به عنوان زبان رسمی سوم برای ادارات دولتی و شوراهای محلی اعتبار داشتند.

نتیجه‌گیری:

اگر منظور از «زبان ملی»، زبان‌هایی باشد که هویت فرهنگی و تاریخی اتباع یک کشور را بازتاب می‌دهند و ریشه در تاریخ و جغرافیا دارند، بله؛ تمامی زبان‌های نام‌برده (پشتو، دری، ازبکی، ترکمنی، بلوچی، پشه‌یی، نورستانی، پامیری و قرغزی) بخش تفکیک‌ناپذیری از میراث فرهنگی و زبانی افغانستان و در نتیجه زبان‌های ملی کشور به شمار می‌روند. اشاره به زبان ملی پشتو در قانون اساسی سال ۲۰۰۴ نیز از همین جا منشأ می‌گیرد.

اما از منظر صلاحیت‌های اداری و حکومتی در سطح سراسری، فقط پشتو و دری به عنوان زبان‌های رسمی سراسری شناخته می‌شدند و سایر زبان‌ها دارای جایگاه رسمی محلی و منطقه‌ای بودند.

۱. ریشه‌های تاریخی اصطلاح «زبان ملی»:

در قوانین اساسی پیشین افغانستان (مانند قانون اساسی سال ۱۳۴۳/۱۹۶۴)، صراحتاً زبان پشتو علاوه بر زبان رسمی، به عنوان «زبان ملی» نیز شناخته شده بود. در قانون اساسی ۲۰۰۴، طراحان قانون برای جلوگیری از اختلافات سیاسی و قومی، تلاش کردند تا میان زبان‌های مختلف تعادل ایجاد کنند و به همین دلیل اصطلاح کلی «زبان‌های رسمی» را برای پشتو و دری به کار بردند و سایر زبان‌ها را نیز در حوزه محلی به رسمیت شناختند. با این حال، عبارت مربوط به حفظ «مصطلحات علمی و اداری ملی» در واقع نوعی تداوم و بازتاب دهنده همان جایگاه تاریخی و سنت اداری بود که بیشتر بر محور زبان پشتو (به عنوان منبع اصلی تولید مصطلحات نوین اداری و نظامی در ساختار دولت‌های سنتی افغانستان) استوار بود.

دوکتور نوراحمد خالدی